

Suomen yliopistojen kestävä rahoituspohja

Kari Raivio

Yhteenveto

Kansakunnan tieto- ja osaamispohjan kehittämisessä on tultu vaiheeseen, jossa määrällisen kasvun asemesta on panostettava tutkimuksen ja opetuksen kansainvälisesti korkeaan laatuun. Sen takaamiseksi Suomen yliopistojen nykyinen rahoitus on riittämätön ja hajautettu liian moniin liian pieniin yksiköihin. Väestörakenteen muutos, verotuksen keventämispaineet ja talouden ennustettu kehitys panevat julkisen talouden jo lähivuosina vaikeiden haasteiden eteen. Näin ollen Suomen yliopistolaitoksen rahoituspohja ei ole kestävä, ja on pikaisesti kehitettävä keinoja sen vahvistamiseksi ja laajentamiseksi yksityisen rahoituksen puolelle.

Korkea-asteen koulutukselle tulee asettaa rahoitustavoitteeksi 2 prosenttia BKT:sta (nyt 1.8 prosenttia) ja tutkimus- ja kehitystoiminnalle 4 prosenttia BKT:sta (nyt 3.5 prosenttia). Budjettirahoituksen jakoperusteet yliopistojen välillä tulee uudistaa siten, että otetaan huomioon arviointiin perustuva koulutuksen laatu ja tuetaan kilpailun kautta yliopistojen erikoistumista vahvuusalueilleen. Maisterin ja tohtorin tutkintojen tavoitteet määritellään yliopistoittain siten, että päällekkäisiä koulutusohjelmia puretaan ja ne kootaan harvemmiksi mutta vahvemmiksi yksiköiksi. Ulkopuoliselta tutkimusrahoitukselta edellytetään välillisten kustannusten (overhead) kattamista kokonaisuudessaan.

Koulutus- ja tutkimuspotentiaalin hyödyntämiseksi yliopistojen taloudellista autonomiaa kehitetään myöntämällä niille oikeushenkilöasema. Tutkimuslöydösten patentointia ja lisensointia sekä uusyri-tystoimintaa tukevat palvelujärjestelmät ja niitä tukevat rahoitusinstrumentit saatetaan kuntoon. Täydennyskoulutuksen rahoitusvastuut valtion, työnantajien ja koulutettavien välillä selkeytetään, ja toiminnan myynti ja markkinointi tehdään ammattimaisiksi. Yhteistyömuotoja yritysmaailman kanssa sekä tutkimuksessa että koulutuksessa tehostetaan. Lahjoitusten verovähennysoikeuksia laajennetaan sekä yritysten että yksityishenkilöiden osalta.

Koska kansainvälisten kokemusten mukaan koulutuksen maksullisuus tulee ennemmin tai myöhemmin ajankohtaiseksi, on syytä avata keskustelu kaikkia opiskelijoita koskevista lukukausimaksuista. Niitä voidaan perustella paitsi yliopistojen taloudella niin myös sosiaalisella oikeudenmukaisuudella sekä pyrkimyksellä opintoaikojen lyhentämiseen ja keskeytysten vähentämiseen. Haittojen estämiseksi tulee kehittää stipendi- ja/tai koulutusvelvoitejärjestelmiä sekä uudistaa opiskelijoiden toimeentulotuki kokonaisuudessaan, jossa lainapainotteinen opintotuki ja sen takaisinmaksu valmistumisen ja työllistymisen jälkeen tarjoaa oikeudenmukaisia ja tasapuolisia mahdollisuuksia.

Länsimaiden yliopistot ovat muuttuneet pienen eliitin kouluttajista massa-instituutioiksi

Tutkimuksen ja koulutuksen tasoa täytyy nostaa

Johdanto

Viime vuosikymmeninä tieto ja osaaminen ovat muodostuneet kehittyneiden talouksien ja yhteiskuntien toimintojen perusteiksi. Siksi useimmat maat ovat ottaneet tavoitteekseen väestön koulutustason nostamisen, mikä on heijastunut kaikille koulutusjärjestelmän portaille. Länsimaiden yliopistot ovat muuttuneet pienen eliitin kouluttajista massainstituutioiksi, joiden opiskelijamäärät ovat moninkertaistuneet. Vuosina 1995-2004 lisäys OECD-maissa oli keskimäärin 50 prosenttia¹.

Myös Suomessa kolmannen asteen koulutus on valtavasti laajentunut. Yliopistoissa on tarjolla aloituspaikkoja noin 30 prosentille ikäluokasta (ks. kuvio 1) ja ammattikorkeakouluissa noin 40 prosentille. Yliopistojen lukumäärä on noussut 20:een ja ammattikorkeakoulujen 30:een. Lisäksi maassa on kuusi yliopistokeskusta, joissa on eri yliopistojen sivutoimipisteitä. Liika on liikaa, ja valtioneuvosto onkin päättänyt, että uusia yliopistoyksiköitä ei Suomeen enää perusteta².

Valtion budjettirahoituksen kehitys ei ole pysynyt yliopistojen toiminnan laajenemisen

kydyssä. Niiden perusrahoitus on yleisesti katsottu liian pieneksi ja siihen on vaadittu korjausta sekä yliopistojen itsensä että valtion tiede- ja teknologianeuvoston taholta. Samalla on noussut ongelmaksi valtion verotulojen riittävyys, kun kansainvälinen verokilpailu aiheuttaa paineita verotuksen alentamiseen, ja toisaalta väestön vanheneminen tulee väistämättä lisäämään eläkekustannuksia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon menoja jo lähitulevaisuudessa.

Yliopistojen rahoituspohjan kestävyys on ongelma, jonka ratkaisu vaatii aitoja uudistuksia. Toisaalta julkisen rahoituksen riittävä taso on turvattava ja sen jakamisessa on otettava käyttöön laatuun perustuva kilpailu. Samalla kuitenkin rahoituspohjaa on laajennettava yksityisen sektorin puolelle. Tämä edellyttää uusien rahoitusmuotojen potentiaalin realistista arviointia mutta myös rohkeita poliittisia linjanvetoja erityisesti yritys yhteistyön edellytysten, opintojen maksullisuuden ja lahjoitusten verovapauden osalta.

Viisi teesiä

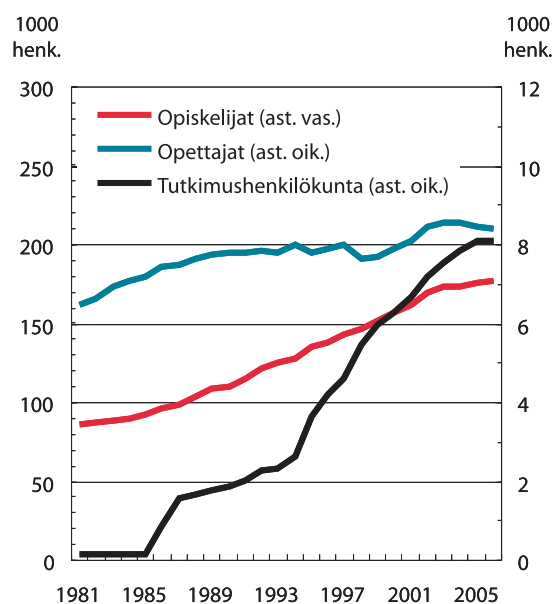
Teesi 1. Tutkimuksen ja koulutuksen tasoa täytyy nostaa. Jos tässä ei onnistuta, Suomi ei tule menestymään kansakuntien välisessä osaamiskilpailussa. Suomen yliopistolaitosta vaivaa tasapaksu keskinkertaisuus, mutta moni muu maa kehittää määrätietoisesti huipputason instituutioita.

Teesi 2. Suomen yliopistojen rahoitus ei ole kestäväällä pohjalla. Julkisen talouden kehitysenusteet osoittavat, että nykyisen laajuista ja laadullisesti kelvollista yliopistolaitosta ei voida ylläpitää valtion budjettirahoituksella ja julkisella tutkimusrahoituksella.

Teesi 3. Valtion budjettirahoitus yliopistoille ei nykyisellään ole riittävä takaamaan kansainväliset mitat täyttävää koulutusta, ja määrärahojen jakoperiaatteet ovat epärationaaliset. Ulkopoulinen rahoitus tukee tutkimustoimintaa mutta imee opetuksen resursseja.

Teesi 4. Rahoituspohjaa tulee laajentaa ennen kaikkea yksityiselle puolelle. Mahdollisia keinoja ovat: a) Tutkimus- ja koulutuspotentiaa-

Kuvio 1 Suomen yliopistojen opiskelijamäärien sekä opettajien ja tutkimushenkilökunnan määrien kehitys 1981-2006

Lähde: Opetusministeriö, KOTA-tietokanta.

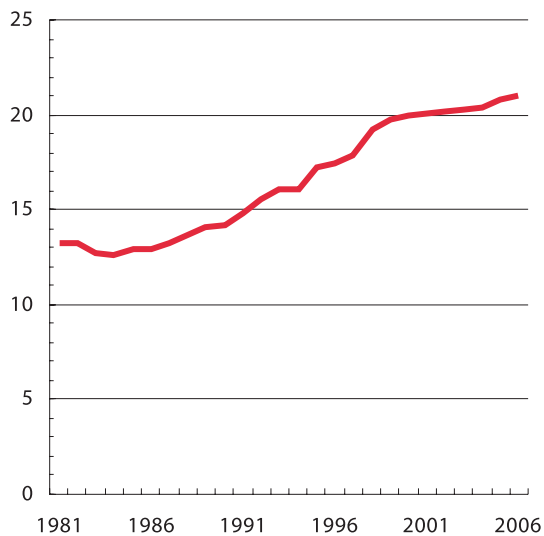
lin kaupallinen hyödyntäminen (patentointi/lisensointi, osakkuudet yritystoiminnassa, koulutuksen myynti ja vienti), b) Yritysyhteistyö (tilaustutkimus ja -koulutus), c) Lahjoitukset (säätöt ja rahastot, yritykset, yksityishenkilöt) sekä d) Koulutuksen maksullisuus (lukkkausmaksut, "maisterivero").

Teesi 5. Uusia rahoitusmuotoja ja niiden potentiaalia tulee arvioida ennakkoluulottomasti mutta realistisesti. Kotimaisten ja kansainvälisten kokemusten perusteella voidaan todeta, että: a) Tutkimustulosten kaupallinen hyödyntäminen ei muodostu yliopistoille merkittäväksi tulolähteeksi, b) Tilaustutkimuksen ja -koulutuksen laajentaminen on mahdollista mutta tutkimuksen ja opetuksen vapaus voi vaarantua, c) Verohelpotukset ovat edellytys sekä yritysten että yksityishenkilöiden lahjoitushalukkuudelle, ja d) Opintojen maksullisuus tulee ennemmin tai myöhemmin ajankohtaiseksi, mutta siihen on liitettävä vähävaraisten opiskelijoiden tuki ja opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus.

Teesi 1

Tutkimuksen laatu maassamme on Suomen Akatemian teettämän tuoreen selvityksen

Kuvio 2 Opiskelija-opettajasuhde Suomen yliopistoissa 1981-2006

Lähde: Opetusministeriö, KOTA-tietokanta.

mukaan OECD-maiden keskitasoa, arvioituna tieteellisten julkaisujen ja niiden saamien viitauksien määrän perusteella, mutta liian harvoin suomalainen tutkimus yltää lähelle kansainvälistä kärkeä.³ Yliopistojen kansainväliset ranking-listat mittaavat lähinnä yleistä menestystä tutkimuksessa, vaikka niiden perusteet ovatkin hatarat. Vain Helsingin yliopisto sijoittuu eri vertailuissa sadan parhaan joukkoon.

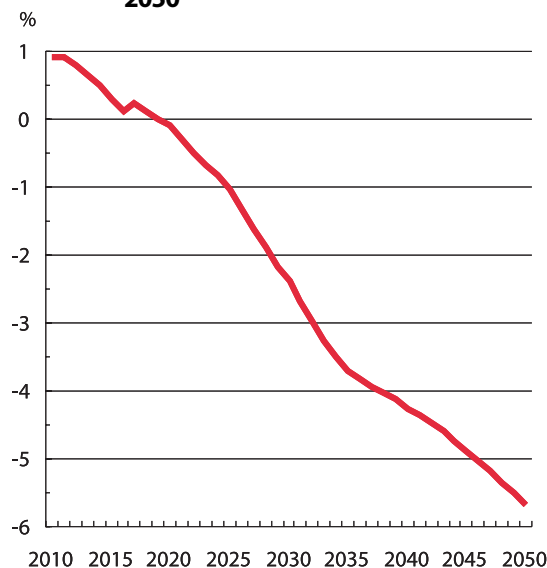
Koulutuksen tasoa yliopistoissamme ei ole laajemmin arvioitu, mutta paha epäsuhta opiskelijamäärien ja opetusresurssien välillä antaa aiheita huoleen. Opiskelija-opettajasuhde vuonna 2006 oli 21.0, kun se OECD-maissa keskimäärin oli 15.5 (2003)⁴ (ks. kuvio 2). Pieni maa ei voi kilpailla koulutusmäärillä, vaikka koko ikäluokka istutettaisiin yliopiston penkille. Kiina ja Intia tuottavat vuosittain satoja tuhansia maistereita ja insinöörejä, ja koulutuksen taso paranee koko ajan. Monet maat ovat panostamassa miljardeja yliopistojensa laatuun, tavoitteena nostaa osa niistä maailman huipulle tutkimuksen saralla. Kiina on valinnut sata yliopistoa erityisrahoituksen piiriin, Saksa kymmenen. Suomen ainoa resepti menestykseen on pitää yliopistokoulutuksen taso muita korkeampana ja antaa ainakin muutamalle yliopistolle taloudelliset edellytykset nousta myös tutkimuksessa maailman eturiviin. Laatu ei voi saada halpatuotannolla.

Teesi 2

Julkisen talouden näkymistä Valtiovarainministeriön tuore laskelma osoittaa, että valtiontalous ei nykyisellään ole kestävällä pohjalla, vaikka budjetti on ylijäämäinen ja valtionvelka on laskenut n. 35 prosenttiin BKT:sta⁵. Syyinä on demografinen kehitys ja odotettavissa oleva niukempi talouskasvu, joiden vaikutuksesta valtiontalouden ns. kestävyysvajeen on arvioitu olevan n. prosentin BKT:sta eli tulevan vaalikauden lopulla n. 2 miljardia euroa. Kevään 2007 vaalikampanjan aikana tosin jopa valtiovarainministeriön suunnalta lupailtiin miljardiluokan lisäyksiä palveluihin ja myös yhden uuden yliopiston rahoittamiseen, mutta talousasiantuntijoiden mukaan liikkumavaraa menonlisäyksiin tai veronkevennyksiin ei juuri ole. Valtiontalouden me-

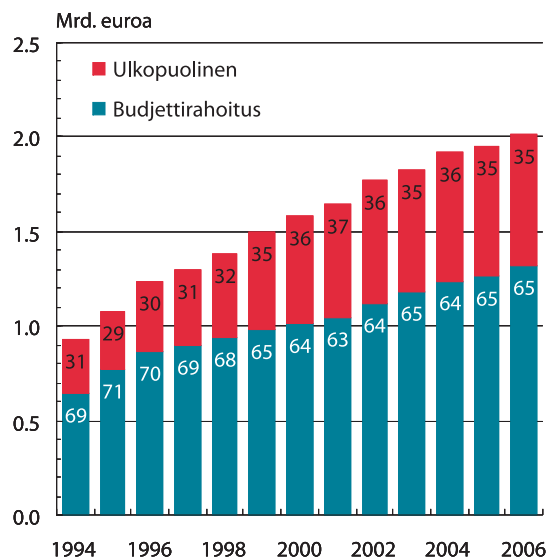
Monet maat ovat panostamassa miljardeja yliopistojensa laatuun

Kuvio 3 Julkisyhteisöjen tasapaino (ilman eläkerahastoja), % BKT:sta 2010-2050

Lähde: EU:n talouspoliittisen komitean ikääntymistyöryhmä, VM.

Kuvio 4 Yliopistojen rahoituksen kehitys 1994-2006

Luvut pylväissä edustavat prosenttiosuutta kokonaisrahoituksesta.

Lähde: Opetusministeriö, KOTA-tietokanta.

On epärealistista odottaa valtion budjettiin merkittäviä lisäyksiä yliopistojen perusrahoituksen peruskorjaukseen

napaineet kohdistuvat ennen muuta väestön ikääntymisestä johtuvaan sosiaali- ja terveyspalvelujen lisätarpeeseen, eläkkeisiin sekä lapsiperheiden aseman parantamiseen. On siis epärealistista odottaa valtion budjettiin merkittäviä lisäyksiä yliopistojen perusrahoituksen peruskorjaukseen, vaikka vuoden 2007 loppuun voimassa oleva korkeakoulujen kehittämislaki turvaa valtion keskitettyjen sopimusten mukaiset palkankorotusrahat ja valtion tiede- ja teknologianeuvosto on kaa-vaillut lähivuosille pieniä tasokorotuksia⁶. Pittemällä aikavälillä vajuus syvenee (ks. kuvio 3). Valtiovarainministeriön perustelumuistio kevään 2007 kehyspäätökselle vuosille 2008-2011 (8.3.2007) esittää runsaan prosentin vähennystä Opetusministeriön kehukseen ja nollakasvuun yliopistojen toimintamenoihin.

Nykyisen hallituksen päätökset nostavat T&K-menoja, tavoitteena 4 prosenttia BKT:sta⁷. Tämä merkitsee julkisen kilpailtavan tutkimusrahan lisääntymistä ja tutkimuksen edellytysten kohenemista, mutta yliopisto-opetuksen tason parantamista sillä ei voi rahoittaa (ks. jäljempänä).

Teesi 3

Suomen yliopistojen budjettirahoituksen lähistoriaan kuuluu 1980-luvun vuotuinen 10 prosentin kasvu, 1990-luvun alun laman aiheuttamat yli 15 prosentin leikkaukset ja vuodesta 1993 lähtien jälleen maltillinen kasvu, jota välillä on vauhditettu erityisrahoituksella (ks. kuvio 4). Vasta vuonna 2003 perusrahoitus pääsi samalle tasolle kuin vuonna 1992, kun otetaan huomioon uudet tehtävät ja velvoitteet.

Ylimmän opetuksen panostusten kansainvälisessä vertailussa Suomi sijoittuu melko hyvin, sillä BKT-osuutemme on 1.8 prosenttia, kun OECD-maiden keskiarvo on 1.4 prosenttia¹. EUn komissio esittää tavoitteeksi 2.0 prosentin BKT-osuutta⁸. Suomen lukuihin sisältyvät kuitenkin myös tutkimusmenot, ja siksi opiskelijaa kohti laskettu vuotuinen panostus koulutuksen ydintoimintoihin jää meillä kovin vaatimattomaksi (vuonna 2003 7 506 dollaria kun OECD-maiden keskiarvo oli 8 093 dollaria, ostovoimakorjattujen lukujen mukaan)¹. Suunta on laskeva, sillä yliopistojen kokonaisrahoitus opiskelijaa kohti vuonna 2000 oli 7 521 euroa, mutta vuonna 2005 vain 7 178 euroa⁹.

Vaikka valtion budjettirahoitus onkin vuodesta 1993 alkaen tasaisesti lisääntynyt, niin kaksi tekijää on nakertanut siitä merkittävän osan. Ensiksikin yliopistojen kiinteistöjen siirto Senaatti-kiinteistöjen hallintaan ja sitä seurannut vuokratilakustannusten nousu ylitti selvästi tähän varatut määrärahalisäykset, josta syystä toimintamäärärahoja jouduttiin osaksi käyttämään vuokriin. Aikavälillä 2000-2006 yliopistojen budjettirahoitus, mukaan lukien rakennusinvestoinnit, lisääntyi 22.6 prosenttia, niiden käytössä olevat tilat 8.4 prosenttia, mutta tilakustannukset 33.2 prosenttia⁹. Toiseksi tutkimukseen tarkoitettu ulkopuolinen rahoitus on kasvanut suuresti, mutta ei kata välillisiä kustannuksia, vaan tutkimustilat ja infrastruktuuri joudutaan rahoittamaan perusbudjetista. Tämä vinouttaa tutkimukseen ja opetukseen käytettävissä olevia voimavaroja edellisen hyväksi (ks. kuvio 1). Näistä syistä vuosina 2000-2006 yliopistoilta liikenä palkkojen ja tilakustannusten lisäksi vain 0.3 prosentin lisäys muihin toimintamenoihin. Samalla toiminnan volyyymi ja suoritteet jatkoivat kasvuaan (maisterin tutkinnot 14 prosenttia, tohtorin tutkinnot 22 prosenttia, ks. kuvio 5)⁹.

Budjettirahoituksen niukkuuden lisäksi ongelmana on Opetusministeriön soveltama rahan-

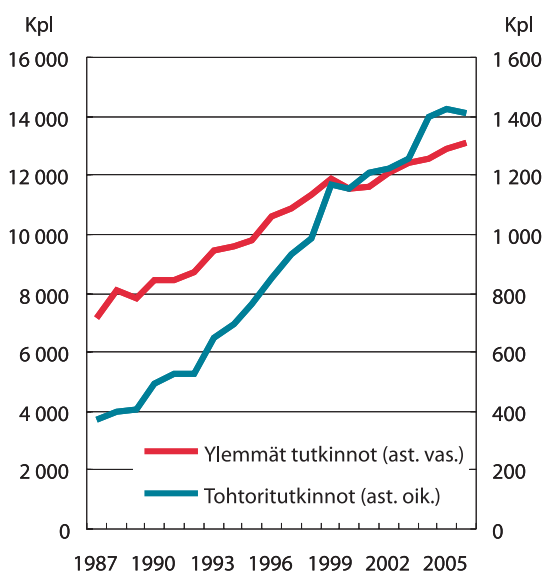
jakomalli, jossa jokaisen yliopiston jokaiselle koulutusosalalla jyvitetään yhden henkilön tarkkuudella sekä maisterin että tohtorin tutkintojen lukumäärät. Koulutuksen tai tutkimuksen tasolla ei ole vaikutusta resurssien jakoon. Kun yliopistojen välistä koulutusalojen tasovertailua tai kilpailua ei ole, resurssien jako tehdään puhtailla määrällisillä tavoitteilla ja byrokraattisilla jakomenetelmillä. Tämä ylläpitää päällekkäisiä koulutusohjelmia ja liian pieniä yksiköitä. Se myös tukahduttaa yliopistojen oman kiinnostuksen aitoon rakenteelliseen kehittämiseen ja päällekkäisyyksien karsintaan. Erityinen huoli kohdistuu tohtorikoulutukseen, jota annetaan sellaisissakin yliopistoyksiköissä, joiden oma tutkimus ei ole kelvollisella tasolla.

Ulkopuolisen tutkimusrahoituksen osalta vielä 1980-luvun alussa käytännössä ainoan lähteen tarjosivat yksityiset säätiöt ja rahat, ja tutkimussopimuksen tekeminen muiden toimijoiden kanssa edellytti Opetusministeriön lupaa. Sittemmin julkista tutkimusrahoitusta alettiin määrätietoisesti kasvattaa ja yliopistoilta jopa edellyttää yhteistyötä yksityissektorin kanssa. Ulkopuolisesta rahoituksesta onkin tullut tärkeä osa yliopistojen kokonaisbudjetista. Sen osuus vuonna 1985 oli 8.3 prosenttia mutta vuonna 2000 jo 35.7 prosenttia, jolle tasolle se näyttää tasaantuvan (kuvio 4). Erot yliopistojen välillä ovat suuria, sillä Kuopion yliopiston kokonaisbudjetista

Tutkimukseen tarkoitettu ulkopuolinen rahoitus on kasvanut suuresti, mutta ei kata välillisiä kustannuksia

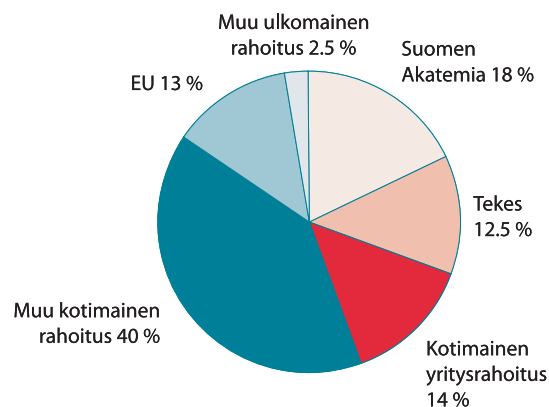
Koulutuksen tai tutkimuksen tasolla ei ole vaikutusta resurssien jakoon

Kuvio 5 Tutkintojen määrät 1987-2006

Lähde: Opetusministeriö, KOTA-tietokanta.

Kuvio 6 Yliopistojen ulkopuolisen rahoituksen (697.5 milj. euroa) jakautuminen lähteittäin vuonna 2006

Lähde: Opetusministeriö, KOTA-tietokanta.

Kotimaisten ja ulkomaisten yritysten osuus yliopistojen rahoituksesta on noin 6 prosenttia, joten niiden liiallisesta vaikutusvallasta ole pelkoa

48.1 prosenttia on ulkopuolista, mutta Kuva- taideakatemia vain 4.3 prosenttia⁹.

Pääosa ulkopuolisesta rahoituksesta on kilpailutettavaa, julkista ja tutkimukseen tarkoitettua (ks. kuvio 6). Suomen Akatemia tukee lähinnä perustutkimusta, joka on yliopistojen perinteinen päätoimiala, ja Akatemian rahoituksesta yli 80 prosenttia kanavoituakin yliopistojen kautta. Kilpailu on äärimmäisen kovaa, sillä vain noin 10 prosenttia hakemuksista saa rahoituksen, joka lisäksi on lyhytkestoisista ja niukkaa. Vaikka Tekesin resurssit ovat Akatemiaa suuremmat, yliopistot saavat niistä varsin vaatimattoman osan, joka näyttää olevan pienenemässä (ks. taulukko 1). Kotimaisten ja ulkomaisten yritysten osuus yliopistojen rahoituksesta on noin 6 prosenttia, joten niiden liiallisesta vaikutusvallasta ei ole pelkoa. Merkittävä lisäys on epätodennäköistä, sillä vastaava osuus maailman huippututkimusyliopistoissa on paria poikkeusta lukuun ottamatta samaa luokkaa (MIT 15 %, Cambridge 10 %, Karolinska Institutet 9 %, Stanford < 5 %, Caltech < 2 %). Ministeriöiden ja muiden julkisten toimijoiden hankerahoitus sekä säätiöt ovat tärkein ulkopuolisen rahoituksen lähde kotimaassa, EU ulkomailla⁹.

Ulkopuolisella rahoituksella tehtävä tutkimus vaatii tiloja, laitteita, kirjasto- ja ATK-palveluja sekä hallintoa, eikä näitä kattavaa yleiskustannusosuutta sisälly riittävässä määrin yhdenkään ulkopuolisen rahoittajan määrärahoihin. Suomen Akatemia maksaa 12.5 pro-

senttia yleiskustannusosuutta, mutta muissa maissa saatujen kokemusten mukaan oikea osuus olisi vähintään 50 prosenttia varsinaisista tutkimuskuluista. Erotus maksetaan yliopistojen perusrahoituksesta. Näin sinänsä tärkeä ulkopuolinen tutkimusrahoitus imee opetuksen resurssit. EUn uusi seitsemäs puiteohjelma tulee ylimenokauden jälkeen rahoittamaan kaikki tutkimushankkeeseen liittyvät kulut (full costing principle) edellyttäen että niistä on hakemuksessa luotettava selvitys. Jo tästäkin syystä yliopistojen puutteellinen kustannuslaskenta on saatava kuntoon.

Yliopistojen koulutustehtävään on ulkopuolista rahoitusta saatavissa vain harvoista lähteistä, joista merkittävin on EU ja sen rakennerahastot. Ohjelmakaudella 2000-2006 Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) panostukset yhdessä kansallisen osuuden kanssa olivat yhteensä 2.3 miljardia euroa, josta 130 miljoonaa osoitettiin yliopistokoulutukseen¹⁰. Vaikka kaudelle 2007-2013 näiden rahoituslähteiden kokonaispanostus nousee 3.7 miljardiin euroon, on niiden jakauma ja jatkuvuus niin epävarmaa, että tutkintoon johtavia koulutusohjelmia niiden varaan ei voi rakentaa.

Teesit 4 ja 5

Tutkimuslöydösten kaupallisen hyödyntämisen tärkeimmät keinot ovat patentointi ja lisensointi sekä uusyritystoiminta (spin-off).

Taulukko 1 Yliopistojen ulkopuolinen rahoitus vuosina 2000 ja 2006

	2000 milj. e	2006 milj. e	2000-2006 Muutos, %	Osuus kok.rahoi- tuksesta, 2006	Osuus ulk.puol. rahoi- tuksesta, 2006
Suomen Akatemia	95.8	126.4	32	6	18.0
Tekes	91.3	87.2	-4	4	12.5
Kotimainen yritysrahoitus	88.3	96.8	10	5	14.0
Muu kotimainen rahoitus	229.6	277.6	21	14	40.0
Euroopan unioni	40.6	89.8	121	4	13.0
Ulkomainen yritysrahoitus	7.4	8.0	8	0	1.0
Muu ulkomainen rahoitus	11.2	11.6	4	1	1.5
Ulkopuolinen rahoitus yhteensä	564.2	697.5	24	35	100.0

Lähde: Opetusministeriö, KOTA-tietokanta.

Yliopistoja on kannustettu aktiivisuuteen molemmilla rintamilla, ja tukipalveluja on pystytetty auttamaan tutkijoita, jotka Suomen lain mukaan omistavat oikeudet keksintöihinsä. Puuttuva taloudellinen autonomia on estänyt yliopistoja osallistumasta yritystoimintaan ja vaikeuttanut myös patenttien hyödyntämistä. Rajoitettu oikeus rahastotalouteen ei ainakaan vielä ole tilannetta parantanut. Vuoden 2007 alusta yhteisrahoitteisen tutkimuksen tulokset omistaa yliopisto, jonka edellytetään myös panostavan niiden hyödyntämiseen.

Suomi on OECD:n väkilukuun suhteutettujen patenttitilastojen kärjessä¹¹, lähinnä yritysten aktiivisuuden takia. On erittäin epätodennäköistä, että tämä toiminta voisi lisenssi- ja rojaltiltulojen muodossa koskaan muodostua merkittäväksi tulolähteeksi yliopistoille. Yhdysvaltojen yliopistoissa on jo kolmekymmentä vuotta harjoitettu intensiivistä tutkimuslöydösten kaupallistamista ja perustettu monikymmenpäisiä "technology transfer"-toimistoja. Siitä huolimatta Yhdysvaltojen tutkimusintensiivisten yliopistojen tutkimusbudjetista vain keskimäärin 3 prosenttia tulee lisenssi- ja rojaltiltuloista sekä spin-off yrityksistä¹².

Uusyriystoiminta yliopistojen liepeillä on vilkastunut viime vuosikymmenellä, kun sitä on siemenrahoituksen, tiedepuistojen ja muiden tukitoimien avulla aktiivisesti yritetty aikaansaada. Lähes kaikki yritykset ovat kuitenkin pieniä, niiden pääintressi on rahoituksen saaminen tutkimuksen jatkamiseksi, ja vain harvalla on edellytyksiä tai edes kiinnostusta päästä kasvu-uralle. Ilman julkista tukea vain harva pysyisi pystyssä¹³.

Tutkimustulosten hyödyntämisestä saattaa koitua merkittäviä hyötyjä kansantaloudelle, mutta ne syntyvät kasvuhakuisen yritystoiminnan ja sen työllistävän vaikutuksen kautta. Akateemisesta maailmasta tällaisia yrittäjiä löytyy harvoin. Siksi tutkimustulosten hyödyntäminen ei tule ratkaisemaan yliopistojen rahoitusongelmia.

Koulutuksen myynti ei tutkimukseen johtavan opetuksen osalta ole sallittua, ja verovaroin ylläpidetty avoin yliopisto veloittaa opiskelijoilta vain hallintokulut. Näin ollen täyden-

nyskoulutus jää yliopistojen ainoaksi mahdollisuudeksi myydä koulutuspotentiaaliaan. Sil- le on lisääntyvä tarve, kun talous muuttuu tietoon perustuvaksi ja tieto vanhenee kiihtyvällä nopeudella. Globaaleilla markkinoilla tällä sektorilla julkisten ja yksityisten toimijoiden liikevaihto pyörii miljardeissa euroissa.

Täydennyskoulutus on sekä yhteiskunnan, työnantajien että työntekijöiden intressissä, ja tästä kolmikannasta tulisi löytää myös ratkaisu sen rahoittamiseen. Näin ei Suomessa ole tapahtunut, ja osin tästä syystä yliopistojen täydennyskoulutuksen volyyymi on 2000-luvun alkuvuosina supistunut noin neljänneksellä⁹. Kaikilla yliopistoilla on täydennyskoulutustoimintaa, mutta sitä rahoitetaan suoran subvention lisäksi myös toimintamäärärahoista. Kustannusvastaavuuslaskelmia koko yliopistolaitoksen osalta ei ole saatavissa. Helsingin yliopiston täydennyskoulutus on laajinta, sen liikevaihto vuosina 2004-2005 oli noin 6.7 miljoonaa euroa ja alijäämä noin 0.8 miljoonaa.

Jotta täydennyskoulutuksesta voisi muodostua yliopistoille merkittävä tulonlähde, sen strategiat tulisi pohtia enemmän liiketaloudellisesta näkökulmasta, sen sisältöjen tulisi vastata elinkeinoelämän ja julkisen sektorin tiedon tarpeisiin, ja sen myynti ja markkinointi tulisi saada ammattimaiselle pohjalle.

Lahjoitukset eivät tällä hetkellä ole yliopistoille merkittävä tulonlähde. Suomessa yritys voi vähentää verotettavasta tulostaan enintään 25 000 euroa vuodessa yliopistolle tai muulle yleishyödylliselle yhteisölle tekemästään lahjoituksesta. Yksityishenkilö voi tehdä verovapaan lahjoituksen vain kuolemalla, sillä testamentin kautta annetut varat ovat verovapaat. Lahjoitusten verotuskäytäntömme on Ruotsin ohella maailman tiukin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Britanniassa kattoa vähennysoikeudelle ei ole lainkaan, ja Singaporessa valtio kannustaa yliopistoja hankkimaan lahjoituksia myöntämällä niille samansuuruisen lisärahoituksen.

Yritysten toimintaperiaatteet kehittyneissä maissa ovat muuttuneet siten, että niiden tulos kanavoidaan osinkoina osakkeenomistajille (shareholder value) eikä yrityksen ulkopuolelle lahjoituksina. Tästä syystä Yhdysvalto-

Lahjoitusten verotuskäytäntömme on Ruotsin ohella maailman tiukin

jen yleishyödyllisistä lahjoituksista (yhteensä noin 260 miljardia dollaria vuonna 2005) alle 10 prosenttia tulee yrityksiltä. Samalla taloudellinen kehitys on johtanut tuloerojen suurenemiseen ja erittäin varakkaiden yksityishenkilöiden määrän kasvuun. Heidän osuutensa Yhdysvaltojen yleishyödyllisistä lahjoituksista on noin 75 prosenttia, ja osuus on osapuilleen sama Isossa-Britanniassa (lahjoitusten kokonaismäärä noin 11 miljardia puntaa vuodessa)¹⁴.

Suomen käytännöt yleishyödyllisten lahjoitusten verokohtelusta ovat vaihdelleet. Kun aiemmin voimassa ollut vähennysoikeus vuonna 1968 kumottiin, lahjoitukset vähenivät 65 prosenttia¹⁴. Ellei kannustimia lahjoittamiseen ole, varakkailta yksityishenkilöillä on intressi ja myös asiantuntemusta siirtää varallisuuttaan verottajan ulottumattomiin. Yksi tapa on perustaa säätiö tai rahasto, joita Suomessa onkin satoja. Niiden antama tuki tutkimukselle on erittäin merkittävä, noin 130 miljoonaa euroa vuodessa¹⁵. Sen suurin edunsaajaryhmä ovat nuoret tieteen- ja taiteen harjoittajat, lähinnä väitöskirjaa valmistelevat tutkijat. Tuki jaetaan yleensä henkilökohtaisina stipendeinä, josta aiheutuu ongelmia sekä apurahan saajalle että laitokselle. Apurahatutkijat eivät vielä ole sosiaaliturvan piirissä, ja tämän epäkohdan korjaamisesta vallitseekin periaatteellinen yksimielisyys säätiöiden ja rahastojen, valtiovallan ja edunsaajien piirissä. Käytännön toteutuksesta sen sijaan ei ole löytynyt toimivaa ratkaisua. Laitoksen tai koko yliopiston kannalta pienet henkilökohtaiset apurahat, joihin ei sisälly yleiskustannusosuutta, pikemminkin kuluttavat perusvoimavaroja kuin tuovat niitä lisää.

Lukukausimaksut ovat Suomessa erittäin emotionaalinen kysymys etenkin opiskelijajärjestöille. Muualla kuin Pohjoismaissa ja Tsekissä lukukausimaksut on otettu käyttöön, ja perusteina ovat kansan- ja yliopistotaloudelliset syyt sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Yhteiskunta näet hyötyy koulutusinvestoinneista (talouskasvu, sivistystehtävä), mutta useimpien laskelmien mukaan yksilö itse hyötyy selvästi enemmän kuin yhteiskunta¹⁶.

Lukukausimaksujen vastustajat vetoavat lakiin, Pohjoismaisen hyvinvointivaltion pyhiin

periaatteisiin, koulutukselliseen demokratiiaan, kansainvälisten opiskelijoiden katoamiseen ja opiskelijoiden toimeentulon romuttamiseen. Nämä argumentit eivät kestä kriittistä tarkastelua.

Nykyisen yliopistolain mukaan korkeakoulututkintoon johtava opetus on opiskelijalle maksutonta. Tämän hetkinen tulkinta kieltää maksujen perimisen, vaikka maksaja ei olisi-kaan opiskelija itse vaan esimerkiksi jokin valtio tai yritys. Kuitenkin perustuslain mukaan ainoastaan perusopetuksen on oltava maksutonta, mutta muutoin julkisen vallan tulee vain turvata jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Tässä mielessä yliopisto-opetus rinnastuu asumiseen, sosiaali- ja terveystalouteen tai vapaaseen liikkumiseen maassa tai maasta, jotka nekin perustuslain mukaan valtiovallan tulee turvata, mutta ei ilmaiseksi.

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion perusteet ovat muuallakin muuttumassa, sillä Tanskassa on jo otettu käyttöön ja Ruotsissa harkitaan lukukausimaksuja ETA-alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille. Hyvinvointivaltion huono-osaisten joukkoon on tapana lukea lapsiperheet, pitkäaikaistyöttömät ja eläkeläiset, joiden kasvava joukko suhteessa työllisiin tulee todella panemaan rahoitusjärjestelmät koetukselle. Vanhemmat joutuvat maksamaan lastensa varhaiskasvatuksesta, mutta nuoret aikuiset vaativat ilmaista päivähoitopaikkaa yliopistoissa.

Koulutuksellisen demokratian puolestapuhujien tulisi olla aidosti huolissaan nykytilanteesta, jossa maksuttomuudesta huolimatta yliopisto-opiskelijoiden sosiaalinen tausta on erittäin vino ylempien sosiaaliluokkien hyväksi. OECD:n asiantuntijaryhmä arvioi, että akateemisten perheiden lasten todennäköisyys päätyä yliopisto-opintoihin on 7-kertainen verrattuna ei-akateemisiin perheisiin⁴. Ilmiön juuret lienevät kodin asenteissa ja koulun kannustavuuden puutteessa, ja niihin tulisi tarttua jo ennen peruskoulun päättämistä. Tässä tilanteessa verovaroin kustannettu yliopisto-opetus on vahvasti regressiivinen, eli alem-

Muualla kuin Pohjoismaissa ja Tsekissä lukukausimaksut on otettu käyttöön

mat sosiaaliryhmät maksavat kohtuuttoman osuuden ylempien ryhmien lasten koulutuksesta hyviin ammatteihin¹⁷. On totta, että joissakin maissa järjestelmä on vielä epäoikeudenmukaisempi¹⁶, mutta selvää on, että maksuton opiskelu ei turvaa koulutuksellista demokratiaa.

Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä Suomessa vuonna 2005 oli 4 949, mikä on kaukana asetetusta tavoitteesta (12 000 tutkinto-opiskelijaa vuonna 2008). Suunnilleen sama määrä suomalaisia opiskeli tutkintoa ulkomaisissa yliopistoissa, heistä 4 470 sai kotimaasta opintotukea lukuvuonna 2005-06¹⁸. Opinnot maksuttomuus on tehtyjen kyselyjen mukaan yksi houkutus tekijä Suomeen, sillä 46 prosenttia ulkomaisista opiskelijoista ei olisi valmis maksamaan lukukausimaksuja, 41 prosenttia kyllä¹⁹. Suomalaisista ulkomailla opiskelevista 73 prosenttia maksoi kovin vaihtelevan suuruisia lukukausimaksuja, joista Yhdysvaltojen keskiarvo 7 161 euroa/vuosi oli korkein, mutta myös Belgiassa, Unkarissa, Kanadassa, Virossa ja Britanniassa itse maksettava osuus oli keskimäärin yli 1 500 euroa/vuosi¹⁸.

Kokemukset maksujen vaikutuksista opiskelijoiden liikkuvuuteen ovat ristiriitaisia. Ylivoimaisesti kalleimmat maksut ovat Yhdysvalloissa, joka kuitenkin vuonna 2003 oli oman maansa ulkopuolelle lähteville opiskelijoille selvästi suosituin kohde (27.7 %), toisena Britannia (12.1 %). Tanskassa ulkomaisten opiskelijoiden määrä laski lukukausimaksujen myötä²⁰, mutta samalla ulkomaalaislaki muuttui erittäin epäystävälliseksi. Australiassa ulkomaisten opiskelijoiden määrä on noussut yli 200 000:een, mikä on yli 10 kertaa enemmän kuin vuonna 1988, vaikka samalla lukukausimaksut ovat nousseet keskimäärin 50-kertaisiksi²⁰. EU:n Erasmus Mundus -ohjelma kompensoi yliopistoille EU:n ulkopuolisten maiden opiskelijoiden lukukausimaksuja, mutta näistä varoista Suomi ei voi hyötyä. On myös syytä ottaa huomioon, että jos tutkintoon johtava opiskelu säilyy kaikille maksuttomana, niin kehittämissuunnitelmassa asetettu 12 000 ulkomaalaisen tutkinto-opiskelijan tavoite merkitsee yli 700 miljoonan euron lahjaa suomalaiselta veronmaksajalta ulkomaille (OECD:n ar-

vio ylemmän korkeakoulututkinnon hinnasta Suomessa on n. 60 000 euroa).

Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, joka periaatteellisista syistä tiukasti vastustaa lukukausimaksuja, kartoitti Suomessa opiskelevien ulkomaalaisten mielipiteitä mm. opintojen maksullisuudesta²¹. Ei liene yllätys, että valtaosa ilmaisi haluttomuutensa ryhtyä maksumiehiksi, mutta tutkimusraportin otsikon ironia ei liene tullut toimeksiantajan mieleen. Se on näet sitaatti erään vastaajan lausumasta: "If I had to pay I would require value for my money"!!

Lukukausimaksujen puolesta puhuvat sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä taloudelliset ja koulutuspoliittiset syyt. Yhteiskunnan kannalta koulutus kasvattaa inhimillistä pääomaa, joka hyödyttää taloudellista kasvua, sosiaalista hyvinvointia ja kulttuurisia arvoja¹⁶. Tästä syystä kaikissa maissa yliopistoja rahoitetaan pääosin verovaroin¹⁷. On vaikea laskea yhteiskunnan saamaa tuottoa koulutusinvestoinneille, sillä kunnollisia mittareita ei ole kehitetty. Koulutustason ja talouskasvun tai muiden yhteiskunnan kehitystä kuvaavien mittareiden välillä ei ole suoraa riippuvuutta, ja vaikka koulutukseen panostaminen on mielekäs strategia, jossakin tulee raja vastaan eikä kaikkia kannata kouluttaa tohtoreiksi. Britanniassa on arvioitu, että koulutukseen sijoitetun pääoman tuotto yhteiskunnalle on noin 7-8 prosenttia, mikä ylittää tavanomaisen sijoitustoiminnan tuotot¹⁶.

Sen sijaan koulutettavan itsensä saama hyöty voidaan arvioida varsin luotettavasti yhtälöllä, jonka miinuspuolella ovat koulutuksen aikaiset tulonmenetykset, pluspuolella tulonlisäykset ja pienentynyt työttömyysriski valmistumisen jälkeen. Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan yliopistokoulutuksen reaalin tuotto on n. 14 prosenttia²². Samaan suuruusluokkaan päättyy OECD:n arvio yksilölle koituvasta koulutus-hyödystä (private internal rate of return), jossa Suomi sijoittuu OECD-maiden kärkipäähän¹. Tuoreessa suomalaisessa väitöskirjassa²³ päädyttiin arvioon, jonka mukaan koulutus-hyöty ajan funktiona on uusimmilla työelämään tulevilla kohorteilla pienentynyt n. 8 prosenttiin. Tämän tulkittiin johtuvan toisaal-

*Maksuton
opiskelu ei
turvaa
koulutuksellista
demokratiaa*

*Koulutusseteli-
järjestelmä
tarjoaisi mah-
dollisuuden
ottaa käyttöön
lukukausimak-
sut, mutta silti
tarjota ilmainen
tutkinto*

ta yleisen koulutustason noususta, jolloin tutkinnosta saatava etu suhteellisesti pienenee, toisaalta koulutuksen tason laskusta määrällisen kasvun myötä.

Näillä perusteilla voidaan kysyä, pitääkö veronmaksajan kantaa koko vastuu koulutuksesta, joka nostaa ylemmistä sosiaaliryhmiä lähtevän nuoren hyvälle ansioille ja turvaan työttömyydeltä. Nykyisellä verotuksen rakenteella progressiivinen tulovero ei korvaa maksuttomaan yliopisto-opetukseen liittyvää sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta.

Lukukausimaksujen merkitys yliopistojen taloudelle on verrattain pieni lukuun ottamatta Yhdysvaltojen yksityisiä yliopistoja, joiden vuosimaksut voivat olla lähes 40 000 dollaria. Useimmissa maissa maksuille on asetettu katto, ja ne voivat olla koulutusaloittain porrastettuja suhteessa tulevaan ansiopotentiaaliin, jolloin liikkeenjohto, oikeustiede ja lääketiede ovat kalleimpia. Useimmissa maissa ulkomaalaisten maksamat maksut ovat selvästi suuremmat kuin omien kansalaisten, Britanniasa jopa kymmenkertaiset. EU/ETA -maiden välillä tällainen diskriminaatio ei ole sallittua.

Lukukausimaksut vaikuttavat opiskelijoiden toimeentuloon, mistä voi seurata vakavia ongelmia. Vähävaraisesta perheestä oleva lahjakas nuori voi jättäytyä yliopisto-opintojen ulkopuolelle, jolloin hän ei voi kehittää itseään kykyjensä mukaisesti ja kansakunnan koko lahjakkuuspotentiaalia ei saada käyttöön. Siksi on samalla kehitettävä tukimuotoja, joilla opiskelija joko vapautetaan maksuista tai ne siirretään tapahtuvaksi valmistumisen ja riittävän tulotason saavuttamisen jälkeen. Useissa maissa on kokemuksia stipendijärjestelmistä, joihin voidaan sisällyttää kannustavia ja palkitsevia elementtejä. Britanniasa on otettu käyttöön 3 000 punnan (n. 4 400 euron) lukukausimaksut, mutta samalla lainajärjestelmä, joka kattaa opiskelijoiden maksut ja toimeentulotuen ja joka maksetaan aikanaan takaisin 9 prosentin lisäverona vuosituloista, jotka ylittävät 15 000 puntaa (n. 22 000 euroa) (graduate tax, suomeksi ehkä "maisterivero")¹⁷.

Lukukausimaksut, koulutussetelit ja opintoaikojen rajoitukset ovat toisiinsa liittyvä ongelmakenttä. Suomessa yleinen mielipide ha-

luaa ainakin vielä pitää yliopisto-opetuksen edelleen maksuttomana. Koulutussetelijärjestelmä tarjoaisi mahdollisuuden ottaa käyttöön lukukausimaksut, mutta silti tarjota opetus maksuttomana siinä laajuudessa kuin poliittisesti päätetään ainakin suomalaisille opiskelijoille mutta harkinnan ja voimavarojen mukaan myös ulkomaalaisille²⁴. Opiskelija voisi rytmittää opintonsa elämäntilanteensa mukaisesti, sillä lukukausikohtaisesti setelin voisi joko käyttää tai jättää käyttämättä. Hän voisi myös jatkaa opintojaan tai suorittaa lisätutkintoja ilman aikarajoituksia mutta omalla kustannuksellaan.

Koulutussetelit voitaisiin rahoittaa valtiolle kustannusneutraalisti käyttämällä sitä osaa yliopistojen budjettirahoituksesta, joka nyt jaetaan maisterin tutkintojen perusteella. Tämä vastaisi n. 1 500 euron lukukausimaksua. "Koulutussetelin" ei tarvitse olla fyysinen maksuväline, vaan yliopistoon läsnä olevaksi ilmoittautuvan opiskelijan vapauttaminen lukukausimaksusta, ellei maksuttoman opiskelun ylärajaksi säädetty aika ole ylittynyt.

Jos yliopisto-opiskelija jatkossakin halutaan vapauttaa osallistumisesta koulutuksensa kustannuksiin, esimerkiksi koulutussetelijärjestelmää käyttäen, lukukausimaksujen vaikutus yliopistojen talouteen jää varsin vähäiseksi. Niitä perittäisiin vain EU/ETA-alueen ulkopuolisilta opiskelijoilta ja niiltä, jotka käyttävät kohtuuttomasti aikaa tai suorittavat "ylilaaajoja" tai useita tutkintoja. Maksullinen opetus, vaikka se katettaisiinkin veronmaksajan pussista, kuitenkin muuttaa opiskelijan asemaa ja velvoittaa yliopiston huolehtimaan kelvollisesta opetuksesta ja sen järjestelyistä. Ajallisesti rajattu koulutussetelijärjestelmä antaa vahvan taloudellisen kannustimen saattaa opinnot päätökseen kohtuullisessa ajassa, ja pikainen valmistuminen voidaan palkita lunastamalla käyttämättömät setelit tai järjestämällä mahdollisuus hyödyntää niitä esimerkiksi täydennyskoulutuksessa.

Hiljattain voimaan tullut yliopistolain muutos rajaa opinto-oikeuden enintään kaksi vuotta tutkinnon tavoiteaikaa pitemmäksi ajaksi, ellei opiskelija aikarajan tultua vastaan esitä

tavoitteellista ja hyväksyttävää suunnitelmaa opintojen loppuunsaattamisesta. Enimmäisaikaan on mahdollista saada lukuisia poikkeuksia, ja OECD:n asiantuntijaryhmän käsityksen mukaan laki ei tule vaikuttamaan toivotulla tavalla eli lyhentämään opiskeluaikoja⁴. Parempi vaihtoehto olisi rajata maksuton koulutus ajallisesti ja antaa mahdollisuus elinikäiseen opiskeluun senkin jälkeen mutta omalla kustannuksella.

Suosituks

Suositus 1. Valtiovallan tulee asettaa tavoitteeksi nostaa korkeakoulujärjestelmän perusrahoitus vähintään 2 prosenttiin BKT:sta. Samalla määrärahojen jako yliopistojen välillä tulee uudistaa laatuarviointeihin ja kilpailuun perustuen, jolloin tavoitteena on yliopistoyksiköiden erikoistuminen vahvuusalueilleen ja suurempien kokonaisuuksien muodostuminen. Kilpailtavaa tutkimusrahoitusta tulee lisätä osana kansallista tavoitetta (4 prosentin BKT-osuus T&K-toimintaan, josta 30 prosenttia julkista rahoitusta).

Suositus 2. Yliopistojen taloudellista autonomiaa tulee lisätä ja niiden tutkimuslöydösten kaupallistamista tukevia palveluja tulee tehostaa yhteistyössä aluekehityksestä vastaavien tahojen kanssa.

Suositus 3. Yliopistojen ja yritysten, erityisesti P&K-sektorin, tutkimus- ja koulutusyhteistyötä tulee lisätä ja sitä edistäviä palveluita ja tutkimuotoja kehittää.

Suositus 4. Yliopistoille ja muille valtioneuvoston määrittelemille yleishyödyllisille tahoille annetuista lahjoituksista tulee myöntää verovähennysoikeus ilman ylärajaa sekä yrityksille että yksityishenkilöille.

Suositus 5. Yliopistoissa tulee ottaa käyttöön kaikkia koskevat lukukausimaksut. Ne kompensoidaan suomalaisille opiskelijoille koulutuseteleillä, jotka kattavat laskennallisen tutkinnon suoritusajan ja lisäksi kaksi vuotta. Ulkomaalaisia opiskelijoita varten kehitetään stipendijärjestelmä. Samalla kehitetään lukukausimaksut ja toimeentulotuen kattava opintotukijärjestelmä, jonka lainaosuuden takaisinmaksu tapahtuu verotuksen yhteydessä

valmistumisen ja työllistymisen sekä tietyn tulotason saavuttamisen jälkeen (graduate tax, "maisterivero").

Suositusten perustelut

Suositus 1. Jotta Suomen yliopistojen laatua voidaan parantaa, valtiovallan tulee sitoutua rahoitustasoon, joka pärjää kansainvälisissä vertailuissa. EUn komission suosittama korkeakoulusektorin rahoitusosuus 2.0 prosenttia BKT:sta edustaa oikeaa suuruusluokkaa ja edustaa varsin kohtuullista lisäystä nykyiseen n. 1.8 prosentin osuuteen.

Kansainvälisesti käytetty laadun mitta on opettaja-opiskelija-suhde, sillä hyvän opetuksen edellytys on tiivis vuorovaikutus ja pienet ryhmäkoot. Nykyistä parempi suhde voidaan saavuttaa palkkaamalla lisää opettajia ja vähentämällä opiskelijoiden määrää. Viimemainittu on perusteltua, koska nykyinen kolmannen asteen koulutuksen aloituspaikkamäärä (70 prosenttia ikäluokasta) on ylimitoitettu ja koska lähivuosina ikäluokat alkavat pienentyä. Jotta tämä kehitys ja mahdollisesti löydettävät uudet rahoituskanavat eivät johtaisi valtion budjettirahoituksen pienentymiseen vaan laadun parantamiseen, tarvitaan BKT:een sidottu rahoitustavoite, samoin kuin T&K-panostuksille on sovittu.

Suositus 2. Yliopistot toimivat nopeasti muuttuvassa kansainvälisessä kilpailutilanteessa, ja niiltä edellytetään aktiivista roolia innovaatiotoiminnassa ja tutkimustulosten hyödyntämisessä. Näillä kentillä ei voi menestyä ilman dynaamista päätöksentekoa ja taloudellista liikkumavaraa. EU:n komissio on moittinut kansallisia viranomaisia liiallisesta sääntelystä ja "mikromanageeruksesta", mikä Suomessa liittyy yliopistojen asemaan valtion tilivirastoina ilman oikeushenkilön asemaa. Taloudellisen autonomian lisäämistä on jo ryhdytty valmistelemaan kansallisella tasolla valtioneuvoston päätöksen nojalla, jonka tavoitteena on kansallisen tutkimusjärjestelmän kehittäminen, mutta eteneminen on tuskallisen hidasta johtuen Valtiovarainministeriön ja Valtiontalouden tarkastusviraston kielteisistä asenteista. Opetusministeriön asettamat selvitysmiehet Niilo Jääskinen ja Jorma Ran-

Jotta Suomen yliopistojen laatua voidaan parantaa, valtiovallan tulee sitoutua rahoitustasoon, joka pärjää kansainvälisissä vertailuissa

Opintoaikojen lyhentämiseksi on aika ottaa käyttöön taloudellisia kannustimia

tanen ovat raportissaan tehneet joukon hyvin perusteltuja esityksiä yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman kehittämiseksi²⁵. Niihin kuuluu oikeushenkilöaseman lisäksi johtamis- ja päätöksentekojärjestelmän uudistus.

Suositus 3. Suuret monikansalliset yritykset (esim. Nokia) hakevat tarvitsemansa osaamisen pohjan globaalisti, mutta P&K-yritykset ovat enemmän sidottuja alueelliseen tutkimus- ja koulutuspotentiaaliin, jota ne tarvitsevat muuttuessaan enemmän tietointensiivisiksi. Luottamuksellinen yhteistyö vahvistaa paitsi talouskasvua niin myös yliopistojen rahoitus pohjaa mm. tilaustutkimuksen ja lahjoitusten kautta. Esimerkiksi käyköön Seinäjoen EPANET-verkosto, joka on kerännyt paikalliselta elinkeinoelämältä yliopistokeskuksen partnereitten käyttöön varat 14 lahjoitusprofessuuriin. EUn innovaatio-ohjelmaan sisältyy useita kehittämis ehdotuksia²⁶, ja Euroopan Tutkimusyliopistojen Liitto (LERU) on julkaissut oman kannanottonsa yliopistojen roolista innovaatiotoiminnassa²⁷.

Suositus 4. Suomessa on laman jälkeisen talouskasvun myötä joukko menestyviä yrityksiä mutta myös joukko erittäin varakkaita yksityishenkilöitä. Molempien kiinnostusta tukea yleishyödyllisiä tarkoituksia, kuten yliopistoja, tulee herättää varainkeruukampanjoilla, joiden menestys riippuu verovähennysmahdollisuudesta. Tämän eväämistä ei voi perustella verotuksen yksinkertaistamispyrkimyksillä, eikä verovähennysoikeus tosiasiasa vähennä valtion verokertymää.

Suositus 5. Lukukausimaksut liitettynä opiskelijoiden toimeentulotuen korjaukseen eivät heikennä suomalaisten nuorten opiskelumahdollisuuksia, koska ne kompensoidaan koulutuseteleillä. Näin turvattu, joskin ajallisesti rajattu ilmainen opiskeluoikeus on ideologisesti parempi vaihtoehto kuin saman ajan kuluttua tapahtuva opinto-oikeuden menetys, joka sisältää niin paljon poikkeuksia että se jää käytännössä merkityksettömäksi. Lukukausimaksu-uudistus tekisi kuitenkin mahdolliseksi suomalaisen koulutusosaamisen markkinoinnin ja viennin, samoin EUn Erasmus Mundus -rahoitusohjelman hyödyntämisen.

Opintoaikojen lyhentäminen ja keskeyttämisen vähentäminen on edelleen tärkeä kansallinen tavoite, jota kohti edellisten neljän hallituksen aikana ei juuri ole edetty. On aika ottaa käyttöön taloudellisia kannustimia. Tärkein syy opintojen pitkittymiseen on opiskelijoiden työssäkäynti, jota perustellaan opintotuen riittämättömyydellä ja haluttomuudella ottaa opintolainaa. Kertakorotus opintorahaan, vaikka se onkin perusteltu, ei ole kestävä ratkaisu ongelmaan. Lainapainotteinen opintotuki on sosiaalisesti oikeudenmukainen, kun otetaan huomioon koulutuksesta yksilölle koituva hyöty. Opiskelijajärjestöt vastustavat sitä takaisinmaksu ongelmilla, jotka johtuvat tulevaisuuden epävarmuudesta ja työttömyyden vaarasta. Näihin pelkoihin ei ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneilla nykytilastojen valossa ole aihetta. Vaikka opiskelijoiden asenteet eivät muuttuisikaan, on mahdollista kehittää järjestelmä, jossa lainan takaisinmaksu alkaa vasta työllistymisen ja tietyn tulotason savuttamisen jälkeen.

Viitteet

- ¹ Education at a Glance. OECD Indicators 2006.
- ² Valtioneuvoston periaatepäätös julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittämisestä. 7.4.2005.
- ³ A. Lehvo, A. Nuutinen: Finnish Science in International Comparison – A Bibliometric Analysis. Publications of the Academy of Finland 15/2006.
- ⁴ Thematic review of tertiary education. Finland. Country note. OECD September 2006.
- ⁵ Julkisen talouden liikkumavara. Valtiovarainministeriön kansantalousosasto. Julkaisuja 4/2007. www.vm.fi/julkaisut.
- ⁶ Valtion tutkimusrahoituksen lisäysohjelma vuosille 2007-2011. Valtion tiede- ja teknologianeuvosto 27.6.2006.
- ⁷ Hallituksen strategia-asiakirja 2005. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2005.
- ⁸ Delivering on the modernisation agenda for universities. Education, research and innovation. COM(2006)208, European Commission 10.5.2006.
- ⁹ Opetusministeriön KOTA-tietokanta, KOTA online (<http://www.csc.fi/kota>).
- ¹⁰ Opetusministeriön hallinnonalan rakennerahastohankkeet 2000-2005. Opetusministeriön julkaisuja 2006:40.
- ¹¹ Key Figures 2005. Towards a European Research Area. Science, Technology and Innovation. www.cordis.lu/indicators.
- ¹² L.N. Nelsen: A US perspective on technology transfer: the changing role of the university. Nature Reviews, Molecular Cell Biology 5: 1-5; 2004.
- ¹³ P. Arenius, E. Autio, A. Kovalainen: Finnish entrepreneurial activity in regional, national and global context. Tekes. Technology Review 176/2005.
- ¹⁴ P. Hohti (toim.), K. Kivistö, M. Myrsky, T. Nikinmaa: Lahjoitukset kasvuun verovähennyksin. EVA Raportti 2006.
- ¹⁵ M. Manninen. Säätiöt Suomessa. Cuporen julkaisuja 7/2005.
- ¹⁶ A. Wolf: Does Education Matter? myths about education and economic growth. Penguin Books, London 2002.
- ¹⁷ N. Barr: Financing higher education. Finance and Development (IMF) Vol. 2 Nr 2 2005.
- ¹⁸ I. Garam: Kun opintie vie ulkomaille. Suomalaisten tutkinto-opiskelu ulkomaisissa korkeakouluissa. Occasional paper 2c/2003. CIMO Kansainvälisen henkilövaihdon keskus.
- ¹⁹ K. Ally: Making a new life. A study of foreign degree students in the University of Helsinki. Student Union of the University of Helsinki (HYY), 2002.
- ²⁰ Kuusi väitettä ja faktaa lukukausimaksuista. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta (HYY) 2007. www.hyy.helsinki.fi/suomi/3/news/244/.
- ²¹ J. Kärki: "If I had to pay, I would require value for my money". A study of foreign degree students at the universities of Helsinki, Tampere, Turku, Jyväskylä and the Helsinki University of Technology. www.hyy.helsinki.fi/tiedostot/Ulkkariselvitys.pdf 2005.
- ²² U. Hämäläinen, R. Uusitalo: Koulutus kannattaa – laskitā miten päin vain. Talous ja Yhteiskunta 31: 2-6, 2003.
- ²³ U. Kruhse-Lehtonen: Empirical studies on the returns to education in Finland. Helsingin kauppakorkeakoulu. Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis. A-289, 2006.
- ²⁴ P. Hallberg, A. Prihti, K. Raivio: Yliopistot Suomen kansallisen hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn rakentajina. Edita Prima, Helsinki 2005.
- ²⁵ N. Jääskinen, J. Rantanen: Yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistaminen (OPM 2007: 2).
- ²⁶ Putting knowledge into practice: A broad-based innovation strategy for the EU. COM (2006) 502. Brussels 13.7.2006.
- ²⁷ Universities and innovation: the challenge for Europe. League of European Research Universities (LERU), November 2006. www.leru.org.

Elinkeinoelämän Valtuuskunta

EVA on suomalaisen elinkeinoelämän rahoittama toimija, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA on Suomen merkittävin kohtaamispaikka ja verkosto elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajille. EVAlla on myös keskustelijan, haastajan ja unilukkarin rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Ns. think tankille tyypillisesti EVAn tunnusmerkkinä on analyttisyys ja tarvittaessa provokatiivisuuskin.

Vuonna 1974 perustettu EVA eroaa useimmista muista elinkeinoelämän järjestöistä siinä, että se ei ole varsinainen etujärjestö. EVA rohkaisee myös elinkeinoelämää katsomaan peiliin, kun se on tarpeen.

EVA selvittää ja arvioi yrityksille ja koko suomalaiselle yhteiskunnalle tärkeitä kehityssuuntia. Rajut ja nopeat kansainväliset muutokset asettavat koko yhteiskunnalle ja yritysten toiminnalle painavia vaatimuksia. EVAn tavoitteena on ajankohtaisen tiedon tuottaminen vallitsevista ilmiöistä sekä tuoreiden näkökulmien saattaminen yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomen rooli kansainvälisessä toimintaympäristössä ja suomalaisten hyvinvoinnin ja kilpailukykyyn kehittäminen ovat keskeisiä kysymyksiä EVAn toiminnassa. Elinkeinoelämän omassa piirissä EVA pyrkii aikaansaamaan jatkuvaa keskustelua yritysten muutostarpeista.

Lisätietoja: www.eva.fi

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn julkaisemat EVA analyysit ottavat kantaa ajankohdaksiin kysymyksiin ja tarjoavat toimenpideehdotuksia. Analyysien kirjoittajat vastaavat esitetyistä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Analyysit ovat ladattavissa EVAn kotisivuilta www.eva.fi. Painetun analyysin voi tilata osoitteesta analyysit@eva.fi, postitse osoitteesta EVA, Yrjönkatu 13 A, 00120 Helsinki tai soittamalla 09-686 9535.